

Voorbij het zegbare.

„Voorbij het zegbare
stijgt de taal
en komt adem tekort.”

Dat is een essentiële strofe uit *Niemandsgedichten* (1976) van Jacques Hamelink. De bundel bevat ook een toespraak van de auteur, en daarom leek het me zinvol om vanuit de poëzie het poëtisch proza van Hamelink, *Een reis door het Demiurgienrijk*, te benaderen.

Jacques Hamelink betreurt het de taal niet meer te kunnen gebruiken als Meister Eckehart of Dante, voor wie de woorden nog onbesmet waren en metafysische werelden konden oproepen. Nochtans moet poëzie blijven: „die oneindigspreking van louter sterfelijkheid”. Poëzie streeft het oneindige na, het zeggen van het onzegbare, de „verduurzaming van een duizingling”. Maar de woorden zijn erg verontreinigd. Zo ook het woord gebed. Wie durft nog zeggen dat gedichten gebeden zijn? Poëzie heeft dus oneindigheidsaspiraties, volheidsverlangens, maar zij kan die alleen hebben door haar vorm, die ge-dicht is. Door de vorm wordt poëzie eeuwig, afgerond en volmaakt, als een gladde kei op het fijngeslepen zand. Die zelfverheerlijkende vormschepping ontstaat in de geestelijke werkelijkheid van het ik, de opstijgingen in de hersenen, de „voortdurend bedreigde inwendige gebieden, waarin de mens bestaan kan”.

Poëzie is een tot muziek gestold gesprek met iets of iemand aan de andere kant. Het is het drama van de mens dat hij daarin steeds tekort schiet, dat taal steeds weer ontoereikend blijkt om op te stijgen tot in het oneindige. Hoewel, je weet nooit. Degene die erin slaagt door het oog van de naald kruipend de andere kant te bereiken, voor hem zijn nog vergezichten-vanschoonheid weggelegd. De mens moet daartoe in de eerste plaats zijn angst afleggen en er niet

voor terugdeinzen de sprong in het niets te wagen. Prachtig gebeurt dat in het volgende gedicht:

„Er moeten onontgonnen moge-
[lijkheden zijn,
onder de sneeuw,
onder het pijnendoen;
alpenweiden in witste bloei
niet met mens besmet, [staand,
hersenwakken in onszelf
laten wij daarom
met de sneeuw een begin
maken.
laten wij
door het oog
van de sneeuw gaan.”

Doorheen de witvelden van het licht, springen wij naar oorsprongen, al dieper afdalend in ons zelf. „Tot de rand vol van niets” kunnen we erin slagen essentie, bloemkern te worden, „het zijnde te zijn”.

Die ongehoorde poging het oneindige te verwoorden is het thema van Jacques Hamelinks laatste boek *Een reis door het Demiurgienrijk*, dat bestaat uit 177 prozagedichten, zoals we die ook al aantreffen bij Jaak Fontier en Michel Dhondt en verder in zijn vorig boek *Afdalingen in de ingewanden* (1974). De stukjes zijn het best te bepalen als „koncentraties van een tropisch niets”, „paroksismen van scheppingsdrift” of nog „vlekjes esmeraldgroen, zeeblauw en purper. Trillende spiespunten, li-belachtige melancholieën, in de lucht stilstaande rusteloos euforische kanaries of kolibries”. Het Demiurgienrijk is een heerlijke hersenfolie, een tot-taalgestolde Hamelinkse droom van vergeestelijking en zuivering. De Demiurgen zijn taalwezens met mystieke instelling. In deze stukjes krijgt Hamelinks scheppingsdrift een autonoom statuut, op zoek naar het Boek van alleen maar woorden, die naar zichzelf verwijzen, onbesmet en rein. Het Demiurgienrijk is dus een taalrijk, „voor oneindige uitbreiding vatbaar, oneindig rijk aan verbindingsmogelijkheden, nuance-

ringen, meerduidigheden”. Bij de Demiurgen heeft ieder woord „het onvoorziene, het onvervangbare en krachtdadige van wat u zou omschrijven als een gedicht”, zo zei een oud Demiurgisch linguïst tegen de reizende dichter. De Demiurgische filosofie van het vuur vertoont parallellen met Hamelinks filosofie van het woord: „Het vuur als kunstvorm”. „Het vuur om het vuur” is daar niet iets wat gek klinkt”. De fabuleuze fobie is het van Hamelink om witvelden, spanningsvelden, taalvelden te creëren uit het niets, reizend door de tot het uiterste geprikkelde hersenpan, het schedeldak van de wereld.

Jacques Hamelink wil een Demiurg zijn, d.i. een kunstenaar, een bewaker, een veroorzaker, een schepper. Reeds in Plato's *Timaeus* wordt een goddelijke vakman of Demiurg ten tonele gevoerd die het zichtbare heeft geschapen, de blik steeds gericht op het eeuwige model, de Ideeën. Zijn opzet stuit echter op de weerstand van het orde-loze en toevallige in de materie. Het stoffelijke kan nooit absoluut gemaakt worden. Ook in het Christelijk synkretisme van de Gnostieken is de Demiurg de bemiddelaar tussen de onveranderlijke, onvergankelijke godheid en de lagere sferen, waar verandering en vergaan heersen. Slechts een paar keer wordt gezinspeeld op het hic-et-nunc van onze wereld. De Demiurgen noemen ons „de aan het zintuiglijke verlaafden”. Bij ons geen spoor van die „fauneske wanorde”, die „heerschappij van het onvoltooide”, die „scheppende

verniezucht". In de holle ogen van de Demiurgen ziet de mens zich weerkaatst als een embryo. We zijn nog maar het allereerste begin van een ontzettende evolutie naar pure beheersing van de stof, naar geheel zichzelf- worden tot een-en-al geest, naar zelf-schepping. De ik-persoon voelt bij al wat hij doet dat hij zichzelf in de weg staat. Hij wil nu de kokon van het lijfelijke lijf kwijt en de ongeziene reis door het Demiurgenrijk, het rijk van de verbeelding, van de taal, van de zelf-realisatie, ondernemen.

Het Demiurgenrijk is een anti-rijk in de anti-ruimte en in de anti-tijd. Alles waar wij soms van dromen, wordt daar mogelijk. Door uiterste ascese bereikt de Demiurg een soort hersenopgang, de totale beheersing van de stof. Door concentratie kan hij zijn lichaam besturen op afstand, zich uit zijn stoffelijkheid terugtrekken en ijle tochten maken door de ruimte. Zijn zelfbeheersing vereist jaren van meditatie en oefening. Het reizen van de geest is een vliegen doorheen de magnetische cirkels „als een blad dat verbrandt” waarbij voortdurende metamorfoses de dimensie van de hemelvaart verwijden tot een ongehoord avontuur. De reis wordt steeds voorafgegaan door het zingen - het hoofd tussen de knieën - van inkantatieve teksten. Essentieel voor het Demiurgenrijk is de aanhoudende onrust. Gezapigheid wordt vermeden. Het doden van onrust wordt streng bestraft. Het is precies die onrust die de Demiurg brengt tot aanhoudende pogingen om helemaal onzichtbaar te worden, helemaal geest. Ze zijn de meesters van de levitatie. Uren kunnen ze, met het gemak van vogels, in de lucht hangen, in fakir-houding, losjes leunend op niets dan lucht, genietend. Het doel hiervan? Moet alles een doel hebben? Alleen het nutteloze, het doelloze is essentieel. Hoe dan ook, de hemelse wandelin-

gen zijn als het ondergaan van muziek. Ook het biologeren van en communiceren met bloemen en dieren behoort tot hun geliefkoosde spelletjes. De energie is het Demiurgisch beginsel zelf. Met energie wordt bedoeld: de kracht die alle voorwerpen en wezens voedt en bindt. De enige essentiële misdaad die een Demiurg kan begaan is dan ook het egoïstisch voor zich houden van de ontvangen energie. Men dient energie te ontvangen en weer af te staan, dan pas ontstaat dat creatieve web van intense genietingen en huiveringwekkende transformaties. Wie zich aan dat beginsel vergrijpt, doet het rijk wankelen. Als iedereen zich daaraan houdt, vindt alles zijn plaats, wordt toeval uitgeschakeld. Alles wordt dan communicatie. Gedachten van andere Demiurgen kunnen je dan verblijden, of je kunt deelnemen aan het scheppend werk van een wildvreemde meester die je met zijn stigma's bedenkt. Het Demiurgenrijk is een samenleving van stilte. Het innerlijk tot ontplooiing komen is een strikt persoonlijke prestatie, die alleen in een serene sfeer van rust en stilte tot stand kan komen. Geen slappe huiselijkheid, maar voortdurend innerlijk avontuur, het zich ontbolsteren in de spanningsvelden van het Demiurgisch bestel. De Demiurg interesseert zich alleen voor zijn ziel, „onuitputtelijk voorwerp van meditatie, bron van bespiegeling”. Hij is immuun geworden voor lichamelijke pijn en zelfmoord wordt beschouwd als een geloofsakt van zelfverwezenlijking. De Demiurg krijgt al een preperceptie van de eeuwigheid tijdens zijn leven waarin hij moet pogen een begin te maken met zijn geestelijke ontplooiing door vernietigingen (van wat moet vernietigd worden), modificaties (van wat moet veranderen), participaties aan de stromen liefde, de erotische golven die in het Demiurgenrijk alle wezens verbinden. Het rijk der De-

miurgen is onafbeeldbaar, niet fotografeerbaar. Alle grenzen zijn verlegd. De enige muur is de Muur van de scheppingskracht, bestaande uit alleen maar verdichte mentale stenen. De Muur is hun God-van-Kunst.

Wat zegt een Demiurg over ons? „Bij u is blijkbaar alles gegrondvest in het zichtbare. Daarom is uw wereld ongetwijfeld uiterst vernietigbaar. Bij ons is dat anders. Onze wereld vloeit voort uit het onzichtbare. Hoe zou wat in wezen onzichtbaar is vernietigd kunnen worden?” Jacques Hamelink schonk ons een taalboek en een levensdroom. Voor wie innerlijk naar zijn opus luistert, wordt hij de Meester van de Levitatie.

Hugo Bousset.

Jacques Hamelink, *Een reis door het Demiurgenrijk*, De Bezige Bij, Amsterdam, 1976, 162 blz., 320 fr.

Groepsbeeld rondom Gustaaf.

Het literaire werk van Paul Koeck (36), aanvankelijk onderwijzer, momenteel journalist voor enkele populaire weekbladen, vertoont vanaf zijn debuut een sterke betrokkenheid op de eigentijdse sociale werkelijkheid. Zo evokeerde hij in *Litte* het leven van een werkmans, zijn grootvader; *Het Plantenoffensief* behandelt de bejaardenproblematiek; in *Mijn binnenlandse vijand* wordt het leger op de korrel genomen, terwijl in *Irish Mist* het verscheurde Ierland de achtergrond vormt. Literaire hoogvliegers heb ik ze nooit gevonden, omdat naar mijn gevoel Koecks „boodschap” wat te nadrukkelijk voorrang had op de vorm, die niet zelden vrij te pleiten was van slordigheid en publikatiehaast. Deze kwaal kan hem echter voor zijn jongste „roman” niet in de schoenen worden geschoven, want aan *Op-gemaakt in zoveel exemplaren als er partijen zijn* werkte hij ruim drie jaar. Het is dan ook een lijvig werkstuk geworden dat